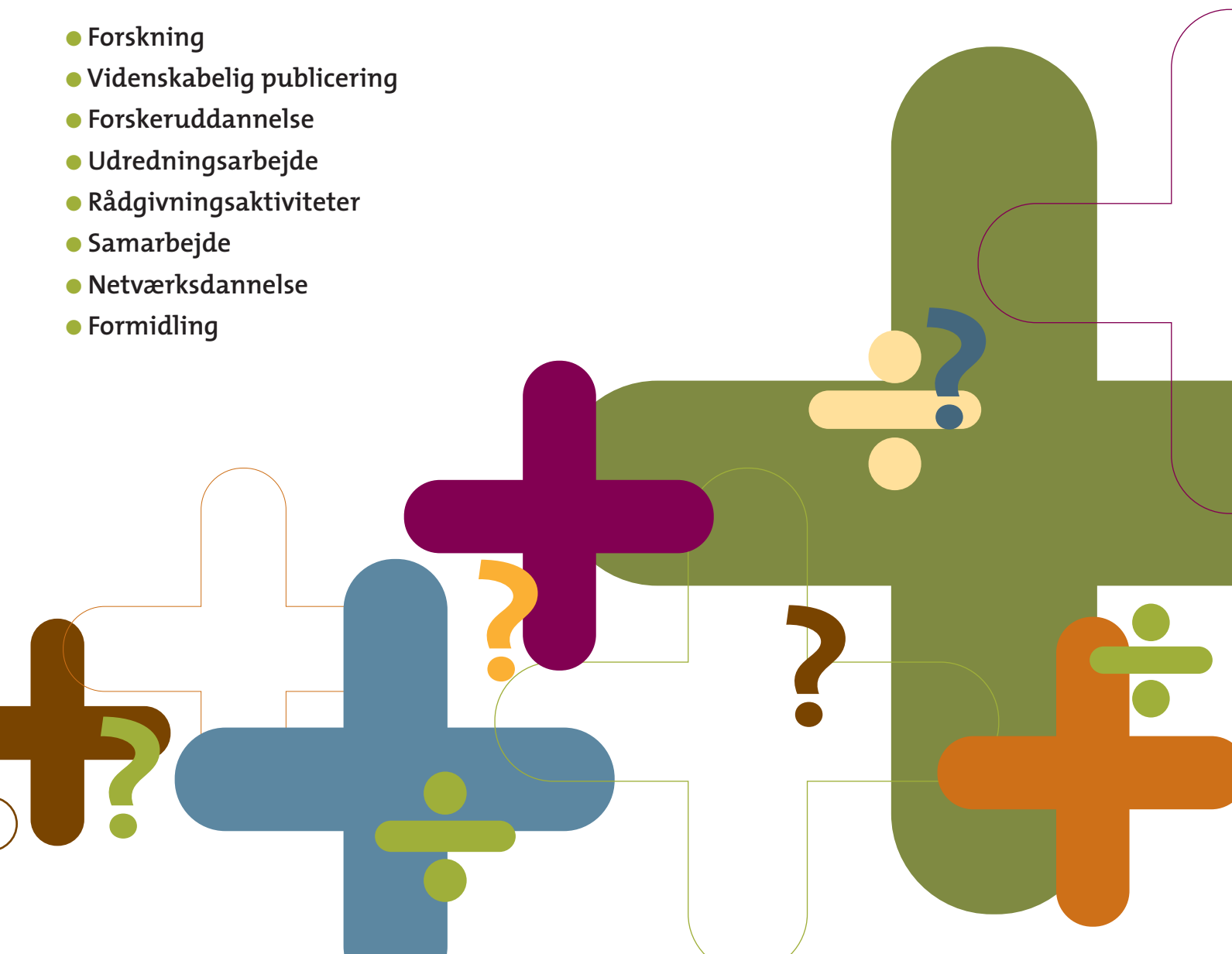

Ekstern evaluering af *Center for* ALKOHOLFORSKNING

- Forskning
- Videnskabelig publicering
- Forskeruddannelse
- Udredningsarbejde
- Rådgivningsaktiviteter
- Samarbejde
- Netværksdannelse
- Formidling

Forord

Center for Alkoholforskning er blevet evalueret af en uafhængig, ekstern evalueringsgruppe. Evalueringen er foretaget i månederne august-oktober 2005 af et nordisk evalueringspanel bestående af professor Peter Allebeck fra Stockholm, forskningsdirektør Kari Poikolainen fra Helsinki og embedslæge Henrik Sælan fra Københavns Kommune.

Center for Alkoholforskning blev oprettet i 2002 ved Statens Institut for Folkesundhed. Midler til centrets drift er kommet fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet og fra Sygekassernes Helsefond. Centret ledes af en forskningsprofessor.

Det indgik i præmisserne for etablering af centret, at det skulle evalueres på et passende tidspunkt. Det er sket nu efter fire år i funktion.

Der er tale om en meget positiv evaluering, der tilsiger, at Center for Alkoholforskning bør fortsætte sin virksomhed set i lyset af de anbefalinger, som fremgår af evalueringsgruppens sammenfatning.

Bestyrelsen for instituttet har godkendt evalueringen af Center for Alkoholforskning med den bemærkning, at bestyrelsen støtter, at alkoholbehandlingsforskningen fortsat varetages af alkoholforskningscentret. Der henvises til den generelle strategi for instituttets udvikling i de kommende år. Se www.si-folkesundhed.dk/upload/strategi_2006-2010.pdf.

Den oprindelige evalueringsrapport er udformet på engelsk. Denne oversættelse til dansk er foretaget af Claire Gudex og Henrik Sælan. Claire Gudex har også fungeret som evalueringsgruppens akademiske sekretær.

Den danske udgave kan hentes på hjemmesiden, www.si-folkesundhed.dk, eller rekvireres fra Center for Alkoholforskning.

April 2006

Jørn Olsen
Professor
Formand for bestyrelsen

Finn Kamper-Jørgensen
Direktør

Indholdsfortegnelse

Ekstern evaluering af Center for Alkoholforskning ved Statens Institut for Folkesundhed.....	3
1. Baggrund for den eksterne evaluering.....	4
2. Etablering og struktur af Center for Alkoholforskning.....	4
3. Evalueringens resultater	5
3.1 Forskning og videnskabelig publicering	5
3.1.1 Monitoreringsepidemiologi	5
3.1.2 Klinisk interventionsforskning inden for medicinsk, social- og samfundsfaglig forskning	6
3.1.3 Sundhedstjenesteforskning	7
3.1.4 Basal biokemisk og fysiologisk forskning	8
3.1.5 Alkoholepidemiologi.....	8
3.1.6 Opsummerende evaluering af CFA's forskningsaktiviteter	8
3.2 Forskeruddannelse	9
3.3 Udredningsarbejde.....	9
3.4 Rådgivningsaktiviteter.....	10
3.5 Samarbejde og netværksdannelse.....	11
3.6 Formidling	12
4. Konklusioner og anbefalinger	12
Appendiks 1: Sammensætning af den eksterne evalueringsgruppe	14
Appendiks 2: Skriftligt materiale, der var stillet til rådighed for evalueringsgruppen.....	14
Appendiks 3: To-dages besøg ved Center for Alkoholforskning, SIF	15
Appendiks 4: Samarbejdspartnere for Center for Alkoholforskning	16

Ekstern evaluering af Center for Alkoholforskning ved Statens Institut for Folkesundhed

Sammenfatning

I august 2005 iværksatte Statens Institut for Folkesundhed (SIF) en ekstern evaluering af instituttets Center for Alkoholforskning. Evalueringsgruppen bestod af tre personer med erfaring inden for nordisk alkoholforskning: Peter Allebeck, Kari Poikolainen og Henrik Sælan.

CfA blev evalueret ud fra seks centrale aktiviteter: forskning og videnskabelig publicering, forskeruddannelse, udredningsarbejde, rådgivningsaktiviteter, samarbejde og netværksdannelse samt formidling. Evalueringen er baseret på skriftligt materiale fremsendt af CfA, et to-dages besøg på SIF samt interviews med repræsentanter for Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Sundhedsstyrelsen.

Evalueringsgruppen var imponeret over det arbejde, som CfA gennemfører. CfA har stor ekspertise på flere alkoholforskningsområder, herunder alkoholepidemiologi, sundhedstjenesteforskning og monitorering. Centeret er også meget kompetent i anvendelsen og analysen af databaser, og CfA har udgivet et stort antal publikationer af høj kvalitet især inden for alkoholepidemiologi. En vigtig opgave for den nationale alkoholpolitik er monitorering af tendenser i alkoholforbruget, især blandt de unge. CfA foretager desuden interessante interventionsstudier rettet mod grupper af den almene befolkning.

Evalueringsgruppen nåede frem til en række anbefalinger med følgende hovedpunkter:

- CfA's basisbevilling bør fortsættes.
- I stedet for den nuværende brede forskningsaktivitet kunne CfA fokusere på færre, udvalgte kerneforskningsområder; ekspertisen kunne således fastholdes og udvikles inden for de forskningsområder, som er centrale for CfA's officielle opgaver, dvs. monitorering (herunder metodologisk udvikling), alkoholepidemiologi samt interventionsstudier rettet mod den almene befolkning.
- CfA har haft en vigtig rolle ved oprettelsen af registre over personer i alkoholbehandling og rådgivning vedrørende brug af måleinstrumenter i denne sammenhæng. Evaluering af behandlingsmetoder og kvalitet er dog aktiviteter, som mere hensigtsmæssigt forankres i kliniske forskningsinstitutter og behandlingscentre.
- Nogle af CfA's forskningsområder har behov for både styrket faglig kompetence og større aktivitet, fx interventionsstudier i almene befolkningsgrupper og evaluering af konsekvenser af alkoholpolitiske beslutninger.
- CfA har skabt et godt miljø for ph.d.-studerende og bør fortsætte med denne aktivitet; dette forudsætter dog et større antal seniorforskere.
- Der kunne være flere samarbejdsaktiviteter med andre nordiske alkoholforskere, især i forbindelse med alkoholpolitiske studier.
- Der er behov for en ændret indsats i forbindelse med udrednings- og rådgivningsaktiviteter i forhold til de centrale myndigheder. Disse har tilsyneladende misforstået, hvordan CfA som vidensbase kan deltage i den alkoholpolitiske proces. Dette bør afklares sammen med ændringer i CfA's struktur og kapacitet (dvs. flere seniorforskere og samarbejdsaktiviteter), for at give centeret bedre muligheder for at reagere på forespørgsler.

1. Baggrund for den eksterne evaluering

I august 2005 iværksatte Statens Institut for Folkesundhed (SIF) en ekstern evaluering af instituttets Center for Alkoholforskning. Formålet med evalueringen var:

- i) at evaluere centerets struktur, funktion, aktiviteter og resultater i perioden fra 2002 til medio 2005, og
- ii) at bidrage med overvejelser om centerets fremtid, herunder dets forskningsstrategi.

Evalueringsrapporten forventes at bidrage til SIF's interne strategiske planlægning, og til de centrale myndigheders overvejelser vedrørende den fremtidige udvikling og finansiering af Center for Alkoholforskning. Rapporten forventes offentliggjort på SIF's hjemmeside.

Evalueringsgruppen bestod af tre personer med erfaring inden for nordisk alkoholforskning: Peter Allebeck, Kari Poikolainen og Henrik Sælan (se Appendiks 1). Evalueringen var baseret på oplysninger fra to hovedkilder: skriftligt materiale fremsendt af Center for Alkoholforskning (yderligere detaljer ses i Appendiks 2) og præsentationer af/samtaler med centerets ansatte under et to-dages besøg på SIF (se Appendiks 3). Evalueringsgruppen talte også med repræsentanter for Indenrigs- og Sundhedsministeriet og Sundhedsstyrelsen.

2. Etablering og struktur af Center for Alkoholforskning

Center for Alkoholforskning (CfA) blev etableret på SIF i 2002 med følgende opgaver (ifølge notat om '*Organisering og finansiering af alkoholforskning i Danmark*', Sundhedsministeriet den 9. maj 2000):

- Udføre tværfaglig alkoholforskning inden for en række forskellige områder herunder:
 - monitoreringsepidemiologi
 - klinisk interventionsforskning inden for såvel medicinsk, social- og samfundsfaglig forskning
 - helsetjenesteforskning samt deltage i
 - basal biokemisk og fysiologisk forskning med relevante forskningsinstitutioner
- enheden skal være et videnscenter inden for såvel medicinsk-, social- og samfundsfaglig alkoholforskning, der kan anvendes af myndigheder, institutioner og forskere
- enheden skal formidle sine resultater både i traditionelle videnskabelige publikationer, som i publikationer der er tilgængelige for offentligheden
- enheden skal indgå i internationalt samarbejde og desuden have relationer til universitetsinstitutter, behandlingssektoren og industrien
- enheden skal kunne indgå i et tæt samarbejde med Sundhedsministeriet, Sundhedsstyrelsen og Alkoholpolitisk Kontaktudvalg om løsning af konkrete opgaver på alkoholområdet.

Interne diskussioner omkring tidspunktet for etablering af CfA førte til ændringer i den strategiske plan. I notat til evalueringsgruppen (dateret 16. juni 2005) blev CfA's centrale aktiviteter præsenteret som:

- forskning og videnskabelig publicering
- forskeruddannelse
- udredningsarbejde
- rådgivningsaktiviteter
- samarbejde og netværksdannelse – internt på SIF, nationalt og internationalt
- formidling – herunder deltagelse i undervisning samt populærvidenskabelig formidling.

CfA blev etableret i 2002 som ny afdeling af SIF og huser nu et af SIF's 8 centrale forskningsprogrammer (de andre er: Børns sundhed, Hjertekar-sygdomme, Registerforskning i ud-

valgte sygdomme og helbredsproblemer, Sundhed i Grønland, Sundhedsvaner, livsstil og levevilkår, Sundheds- og sygelighedsundersøgelserne (SUSY) og Ulykker).

På evalueringstidspunktet havde CfA 10 fuldtidsansatte (1 forskningsprofessor, 3 ph.d.-studerende, 4 forskningsassistenter og 2 sekretærer) og 11 deltidsansatte (2 seniorforskere, 1 informationsmedarbejder og 8 forskningsmedarbejdere/studentemedhjælpere). Herudover er to overlæger ansat som eksterne konsulenter.

CfA finansieres via en 5-årig basisbevilling på 4,9 millioner kr., hvoraf 3,9 millioner bevilges fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet og 1 million kr. fra Sygekassernes Helsefond. Siden 2002 er der yderligere bevilget 11,6 millioner kr. som ekstern finansiering – hovedsageligt fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet (ca. 3,7 millioner kr.), Sundhedsstyrelsen (ca. 3,6 millioner kr.), Socialministeriet (ca. 1,6 millioner kr.) og Københavns Universitet (ca. 1,2 millioner kr.).

3. Evalueringens resultater

Evalueringgruppen besluttede at vurdere CfA's aktiviteter ud fra de 6 centrale aktiviteter, som blev identificeret i SIF's notat til gruppen: forskning og videnskabelig publicering, forskeruddannelse, udredningsarbejde, rådgivningsaktiviteter, samarbejde og netværksdannelse samt formidling.

3.1 Forskning og videnskabelig publicering

Evalueringgruppen havde visse vanskeligheder med at følge CfA's klassifikation af sine forskningsområder, da disse blev beskrevet på forskellig vis i det skriftlige og mundtlige materiale, som blev præsenteret for gruppen. Evalueringgruppen valgte derfor at vurdere forskningsområderne i forhold til beskrivelsen i Sundhedsministeriets notat af 9. maj 2000. Her blev 4 centrale forskningsområder udpeget for CfA: monitoreringsepidemiologi, klinisk interventionsforskning, sundhedstjenesteforskning og samarbejde indenfor basal biokemisk og fysiologisk forskning. Evalueringgruppen har dog tilføjet et femte forskningsområde - alkoholepidemiologi – da CfA udfører flere aktiviteter i dette område.

3.1.1 Monitoreringsepidemiologi

CfA udfører og deltager i flere monitoreringsaktiviteter inden for alkoholforskningsområdet, herunder dataindsamling omkring alkoholforbrug blandt voksne og børn/unge. Disse data anvendes ofte som grundlag for både tværsektorielle- og kohortestudier. CfA's studier inden for monitoreringsepidemiologi omfatter:

- Dataindsamling vedrørende den voksne, danske befolknings alkoholforbrug, som en del af SIF's Sundheds- og sygelighedsundersøgelser (SUSY). Undersøgelserne er landsdækkende og foretages cirka hvert femte år.
- Dataindsamling vedrørende alkoholforbrug og -kultur hos børn og unge i alderen 13-15 år via internetbaserede spørgeskemaer, som en del af den nationale undersøgelse 'Unges hverdag.dk'. Skoleelever i 7.-9. klasse besvarer internetbaserede spørgsmål om bl.a. skole- og familieliv, fritidsaktiviteter og sundhedsadfærd.
- Etablering af og støtte til databaser om behandling af alkoholmisbrugere. Disse omfatter: i) en database vedrørende alkoholbehandlingsmetoder i Fyns Amt, indsamlet af Enheden for Klinisk Alkoholforskning, Odense Universitetshospital, ii) etablering af en national klinisk database over alkoholmisbrugere i behandling, deres karakteristika og behandlingsformer. Arbejdet udføres i samarbejde med Enheden for Klinisk Alkoholforskning (databasen forventes placeret hos Sundhedsstyrelsen), og iii) Alkoholambulatoriedatabasen fra København oprettet i 1954, vedrørende alkoholstorforbrugere, der søger behandling (i samarbejde med Alkoholenheden, Hvidovre Sygehus).

Kommentarer:

Evalueringsgruppen fandt, at det er godt, at alkoholrelaterede spørgsmål inkluderes i SIF's nationale Sundheds- og sygelighedsundersøgelser. Dette udgør en klassisk monitoreringsaktivitet og bidrager til en af SIF's centrale opgaver. Det skolebaserede program er også imponerende. Kombinationen af monitoreringsaktiviteter med tværsnits- og kohorteundersøgelser betyder, at data hensigtsmæssigt kan anvendes til flere forskellige formål.

Etableringen af et nationalt register for offentlig, ambulant alkoholbehandling kan godt anvendes for epidemiologiske formål, især hvor de pågældende behandlingscentre og læger har deltaget både i udarbejdelse af minimumskrav og beslutninger vedrørende metoder for registrering af patientkarakteristika samt i fastlæggelsen af effektmål. Anvendelsen af cpr-numre betyder, at forskere kan kæde disse patientdata sammen med data fra andre registre, fx med oplysninger om sygehusforbrug og dødelighed.

Evalueringsgruppen bemærkede dog, at der er sket store metodologiske fremskridt inden for monitoreringsområdet i de seneste år – især med hensyn til dataindsamlingsmetoder (fx computerbaserede besvarelser, telefoninterview og -paneler, nye teknikker for måling af uregistreret alkoholforbrug mm.). Disse metoder er ikke altid lette at anvende. CfA kunne måske få udbytte af yderligere at undersøge de metoder, der benyttes i andre lande. Metodologiske problemstillinger som frafald og datakvalitet er af stor betydning i alkoholområdet. Der kunne således knyttes større opmærksomhed til på den ene side problemet om sammenligneligheden af alkoholspørgsmål i tidsserier, og på den anden side indsamlingen af data vedrørende nye aspekter af alkoholforbrug. Evalueringsgruppen noterede dog, at CfA har udviklet en interessant metodologi omkring de skolebaserede undersøgelser, og mener, at denne strategi bør fortsætte og blive evalueret. Den internetbaserede skoleinterviewundersøgelse er et godt eksempel på centerets udviklingsarbejde.

3.1.2 Klinisk interventionsforskning inden for medicinsk, social- og samfundsfaglig forskning

Evalueringsgruppen fortolkede dette forskningsområde som bredere end 'kliniske interventionsstudier' alene, da social og samfundsmæssig forskning også skulle omfattes. Evalueringsgruppen vurderede, at CfA kun har udført et ægte klinisk interventionsstudie (en sammenligning af Minnesota- og offentlig behandling), men at der var flere studier, som bedst kunne beskrives som befolkningsinterventionsstudier. I nærværende rapport er disse studier evalueret i samme afsnit som det kliniske interventionsstudie.

- Et randomiseret studie, der sammenlignede Minnesota-behandling og offentlig behandling for alkoholmisbrug.
- En evaluering af undervisningsprogrammet "Tackling", som er udviklet af Sundhedsstyrelsen ud fra en amerikansk metode; det er en skolebaseret intervention med fokus på træning af sociale kompetencer og fremstilling af fakta omkring alkohol, rygning og narkotika til elever i 7.-9. klasse. Evalueringen foretages ved brug af data fra 'Ungeshverdag.dk' samt spørgeskemaer til lærere, interviews og klasse-observationer.
- En antropologisk undersøgelse af alkoholkulturen hos de unge, herunder udvikling af holdninger, drikkesituationer mm., baseret på semi-strukturerede interviews med unge i alderen 13-16 år.
- En evaluering af effekten af en forhøjelse af aldersgrænsen (fra 15 til 16 år) for salg af alkohol. Et nationalt studie, der omfatter 8000 unger i alderen 13-16 år.
- En kortlægning af forebyggelsestiltag på danske folkeskoler.
- Behandlingsbehov hos unge med alkoholmisbrug.
- En undersøgelse af sammenhængen mellem indkøb af sunde fødevarer og indkøb af alkohol.

Kommentarer:

Evalueringsgruppen betragtede mange af disse studier som enten interventionsstudier i befolkningsgrupper eller interventionsstudier inden for alkoholpolitik – og ikke som klinisk interventionsforskning. Førstnævnte studier er meget vigtige for et sektorforskningsinstitut, der beskæftiger sig med folkesundhed. Det kunne derfor være hensigtsmæssigt at betragte denne aktivitet som et område for sig selv.

Det var evalueringsgruppens opfattelse, at der kun er svag videnskabelig evidens for, at skolebaserede alkoholprogrammer kan ændre alkoholvaner. Gruppen var dog interesseret i Tackling-projektet, der evaluerer en intervention, der er blevet tilpasset den danske kontekst. Projektets metodologi virker fornuftig og passende i forhold til formålet og benytter en nyttig kombination af kvantitativ og kvalitativ dataindsamling.

Der var lidt usikkerhed omkring betydningen af 'klinisk interventionsforskning' som i Sundhedsministeriets notat var omtalt som en af CfA's officielle opgaver. Man kunne overveje, om kliniske effektundersøgelser også fortsat skal være et centralt forskningsområde for CfA. Selvom der ikke er en klar forskel mellem kliniske epidemiologiske studier og klassiske behandlingsstudier, er de sidste ikke en central opgave for SIF, og de udgør kun en lille del af CfA's aktiviteter.

3.1.3 Sundhedstjenesteforskning

CfA har foretaget flere studier i dette forskningsområde:

- Kortlægning af den offentlige, ambulante alkoholbehandling i Danmark, der viste store variationer i behandlingstype og kvalitet
- Undersøgelse af forholdet mellem behandlingsresultater og coping-strategi blandt patienter med alkoholmisbrug
- Kortlægning af alkoholbehandlingsindsatsen i Danmark (organisering, målgrupper, omkostninger) og effekt af behandlingsgarantien, en sammenligning med alkoholbehandlingen i Sverige
- Et randomiseret studie, der sammenlignede Minnesota-behandling og offentlig behandling for alkoholmisbrug (også nævnt under kliniske interventionsstudier).

Kommentarer:

Evalueringsgruppen anså mange af disse studier som kvalitetskontrol frem for egentlig forskning. En passende funktion for CfA kunne omfatte både etableringen af den nødvendige infrastruktur og rådgivning/udvikling vedrørende relevante måleinstrumenter, men nogle af de kliniske og behandlingsorienterede studier synes ikke at være omfattet af CfA's officielle opgavebeskrivelse. Som en del af CfA's generelle monitoreringsopgave, har det en klar rolle i etableringen af databaser over patienter i alkoholbehandling, som kan anvendes til kvalitetssikring og behandlingsforskning, men det er måske mere relevant, at disse opgaver varetages af kliniske forskningsinstitutter og behandlingscentre.

CfA har en vigtig rolle i at yde ekspertbistand i brugen af redskaber til vurdering af klientbehov og grad af alkoholmisbrug. Evalueringsgruppen foreslår, at CfA gennemgår de måleinstrumenter, der er til rådighed, for at sikre, at de mest cost-effective metoder bliver anvendt. Mens fx Addiction Severity Index (ASI) tit bliver anvendt, så er det også en relativt dyr måde at evaluere patientbehov på, da den kræver omfattende oplæring, og dataindsamlingen er tidskrævende.

3.1.4 Basal biokemisk og fysiologisk forskning

CfA udfører basal biokemisk og fysiologisk forskning i relativt ringe omfang. De fleste studier i disse forskningsområder er gennemført i samarbejde med Klinisk Biokemisk Afdeling på Københavns Amtssygehus i Herlev, og omfatter:

- En undersøgelse af den genetiske variation i ADH aktivitet (alkoholdehydrogenase, et enzym, der nedbryder alkohol) og enzymaktivitetens betydning for alkoholvaner og alkoholrelaterede sygdomme. Undersøgelsen benytter blodprøveresultater fra Copenhagen City Heart Study og data fra nationale sygdomsregistre.
- En undersøgelse af ApoE-proteins rolle i samspejlet mellem alkoholforbrug og hjertesygdom
- Estimering af den genetiske komponent i alkoholpræferencer baseret på data fra Det Danske Tvillingeregister
- En undersøgelse af alkohol og rygning som risikofaktorer for udvikling af celleforandringer på livmoderhalsen.

Kommentarer:

Sådanne studier leverer et godt bidrag til samarbejdet mellem epidemiologisk og basal forskning. Dette forskningsområde kunne udvides med studier, der udforsker betydningen af genetiske faktorer i narkotikaafhængighed og eventuelle forbindelser med alkoholmisbrug.

3.1.5 Alkoholepidemiologi

Dette forskningsområde blev ikke specifikt nævnt som en af CfA's opgaver i Sundhedsministeriets notat, men alkoholepidemiologiske studier udgør en stor del af centerets forskningsaktiviteter. CfA's projekter inden for dette område omfatter:

- Alkoholforbrugets betydning for sygelighed og dødelighed, fx for brystkræft, dyb årebetændelse og blodprop i lungerne.
- Sammenhængen mellem alkohol og stress ved slagtilfælde (apopleksi).
- Sygelighed og dødelighed blandt grupper med høj alkoholeksposition (alkoholikere og bryggeriarbejdere).
- Drikkemønstrets rolle i samspejlet mellem alkoholbrug og sygelighed/dødelighed.
- Drikkemønstrets betydning for gravide og fosterudviklingen.
- Metodologiske aspekter, fx betydningen af opfølgingsperiodens længde for effektmålene.
- Alkoholforbrug i Grønland og blandt indvandrere i Danmark.

Kommentarer:

Der udføres interessante og godt konstruerede epidemiologiske studier, som har ført til flere publikationer i anerkendte internationale tidsskrifter. Studierne tager fat på centrale problemer for folkesundheden og bidrager således til udvikling af sundhedspolitikken og politiske anbefalinger. Nogle af studierne har karakter af basalforskning, men aktiviteterne passer fint med SIF's overordnede forskningsprofil. Evalueringsgruppen blev ikke præsenteret for konkrete resultater fra det igangværende arbejde, som udføres i samarbejde med SIF's Grønlandsprogram, men de planlagte epidemiologiske studier er meget vigtige og vil kunne bidrage til CfA's aktiviteter vedrørende interventionsstudier og evalueringer med alkoholpolitiske implikationer.

3.1.6 Opsummerende evaluering af CfA's forskningsaktiviteter

CfA's forskningsaktiviteter har høj kvalitet og har ført til et stort antal af publikationer i både nationale og internationale tidsskrifter. Dette output er især imponerende i betragtning af det lille antal seniorforskere.

CfA foretager alkoholforskning i de fleste områder, som blev nævnt i Sundhedsministeriets notat, men forsker også i vigtige folkesundhedsmæssige problemstillinger, som ikke blev nævnt i dette notat – herunder foretager analytiske epidemiologiske studier vedrørende alkohol og helbred samt interventionsstudier om alkoholforbrug blandt unge.

Analytiske epidemiologiske studier vedrørende alkohol og helbred kan være nyttige, fx når skadelige og skadefri drikkevaner skal defineres, og for rådgivning til undgåelse af risikofyldt alkoholbrug. CfA har med god effekt udnyttet de unikke muligheder de eksisterende omfattende helbredsrelaterede databaser giver, når disse data analyseres i forbindelse med danskernes naturligt forekommende variation i alkoholforbrug. Undersøgelserne har bidraget til både dansk og international viden, især i forhold til de helbredsmæssige konsekvenser af alkoholforbrugs størrelse, drikkemønstre og præferencer i forbindelse med alkoholtype. Flere vigtige spørgsmål er dog stadig ubesvarede, fx effekten af forskellige drikkemønstre blandt ældre, betydning af moderat alkoholforbrug for gravide, og konsekvenser af tidsmæssige ændringer i alkoholmønstre. Evalueringsgruppen mener derfor, at CfA bør fortsætte med denne højkvalitets forskning i analytisk alkoholepidemiologi.

CfA's igangværende forskningsprojekter vedrørende alkoholforbrug blandt de unge anvender en hensigtsmæssig kombination af kvantitative og kvalitative metoder. Resultaterne fra disse studier forventes at bidrage til en bedre forståelse af alkohols rolle blandt de unge og af mulighederne for at forebygge for tidligt alkoholforbrug og alkoholmisbrug. Det er relevant at udføre disse studier inden for en større kontekst af sundhedsfremme.

Evalueringsgruppen havde dog nogle betænkeligheder med hensyn til den store bredde af områder, som bliver udforsket af CfA. I lyset af CfA's rolle som sektorforskningsinstitut (og ikke som universitetsenhed) og især i betragtning af centerets begrænsede størrelse, kunne det være nyttigt for centeret at fokusere aktiviteterne inden for nogle udvalgte, centrale forskningsområder.

De mere klinisk-orienterede studier og opfølgingsaktiviteter i forbindelse med patienter i behandling skønnes ikke at passe ind i CfA's officielle opgavebeskrivelse, selv om støtte til udvikling af infrastruktur og måleinstrumenter i disse områder virker passende. Til gengæld ville interventionsstudier i den almene befolkning og interventionsstudier inden for alkoholpolitiske problemområder passe godt ind i CfA's og SIF's forskningsprofiler.

3.2 Forskeruddannelse

CfA tilbyder ikke en forskeruddannelse på universitetsniveau, men centerets seniorforskere fungerer som ph.d.-vejledere. Flere af CfA's yngre forskere følger et ph.d.-forløb, hvor de deltager i formelle kurser ved Københavns Universitet og har fælles vejledning fra CfA's forskningsprofessor (som også er tilknyttet Institut for Folkesundhedsvidenskab på Københavns Universitet) og en anden vejleder, som kan være seniorforsker ved fx en af de øvrige afdelinger ved SIF, Københavns Universitet eller Herlev Sygehus, Kræftens Bekæmpelse eller Københavns Alkoholenheder.

Kommentarer:

Evalueringsgruppen fandt, at dette er en passende fremgangsmåde for CfA's bidrag til forskeruddannelse. CfA's netværk og samarbejdsrelationer bliver samtidig bredere, og det giver gode muligheder for udvidelse af CfA's vidensbase inden for alkoholområdet. Til gengæld bidrager de studerende med værdifuld arbejdskraft og intellektuel input til CfA. Evalueringsgruppen mente dog, at det høje antal studerende var problematisk i betragtning af det lave antal seniorforskere.

3.3 Udredningsarbejde

CfA har udført flere opgaver for Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Sundhedsstyrelsen, Styrelsen for Social Service (SS) og Socialministeriet (SM):

- Medforfattere til kapitlet 'Alkohol' i regeringens Sund Hele Livet-program

- Et dokument ('Alkohol'), der gennemgik somatiske, psykiske og samfundsmæssige konsekvenser af et højt alkoholforbrug i den generelle befolkning
- En litteraturgennemgang af betydningen af alkoholforbrug for helbredsmæssige konsekvenser blandt børn og unge
- Notatet 'Genstandsgrænser' om det videnskabelige grundlag for anbefalinger vedr. maksimum ugentlig antal genstande
- Rapporten 'Minnesota versus offentlig behandling for alkoholmisbrug'; i samarbejde med Center for Klinisk Alkoholforskning, Odense
- Bidrag til rapporten 'Alkoholforebyggelse på sygehuse'
- Notatet 'Ældre og alkoholforbrug' (SS)
- Notatet 'Behandlingsgaranti' med bl.a. de økonomiske konsekvenser af indførelse af behandlingsgarantier; i samarbejde med Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet (SM).

For at have et bedre grundlag for at vurdere disse aktiviteter fik evalueringsgruppen yderligere oplysninger fra Sundhedsstyrelsen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet (se Appendiks 3).

Kommentarerne fra begge myndigheder fokuserede på to hovedemner. Det ene drejede sig om den undertiden langsomme afrapporteringsproces, hvor CfA nogle gange afleverede en rapport meget længe efter, at den blev bestilt. Den anden problemstilling handlede om rapporternes indhold, hvor CfA fokuserede på "lægelige aspekter" (fx sygdom og dødelighed), mens informationsmængden var langt svagere i det sociale område (fx de sociale konsekvenser af et højt alkoholforbrug). De centrale myndigheder ville gerne have flere oplysninger om for eksempel de skadelige effekter på børn, der vokser op i familier med alkoholproblemer, og de sociale konsekvenser af eventuelle ændringer i loven om spirituskørsel.

Kommentarer:

Evalueringsgruppen mente, at disse kommentarer fra de centrale myndigheder afspejler det klassiske skisma mellem et ønske om hurtige besvarelser af problemstillinger inden for alkoholpolitik og et behov for en langsigtet og systematisk søgen efter ny viden inden for alkoholforskning. CfA blev ikke etableret for at tage fat i specifikke sociale problemstillinger. Efter evalueringsgruppens mening må de centrale myndigheders behov for et bedre vidensgrundlag vedrørende social alkoholforskning klares på andre måder. I Sverige for eksempel, har regeringen etableret SoRAD-instituttet, der beskæftiger sig med social alkoholforskning. Det er muligt, at der i Danmark er en misforståelse mellem de centrale myndigheder og CfA med hensyn til CfA's rolle og opgaver vedrørende en udredningsfunktion på det sociale område.

Ikke desto mindre skal problemer vedrørende et utilstrækkeligt respons til de centrale myndigheder også tages alvorligt. Løsningen ligger muligvis delvis i CfA's personalestruktur. Overvægten af yngre forskere uden betydelig erfaring inden for alkoholområdet, sammen med en mangel på seniorforskere, som kan fungere som vejledere, kan gøre det besværligt for CfA at udgive rapporter til tiden og at fremstille anbefalinger på emner, som er komplekse.

3.4 Rådgivningsaktiviteter

CfA yder en rådgivningsfunktion til en række institutioner og grupper. For bedre at vurdere disse aktiviteter, fik evalueringsgruppen yderligere oplysninger fra Sundhedsstyrelsen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet, som to potentielle brugere (se Appendiks 3).

Evalueringsgruppen hørte, at få rådgivningsaktiviteter var blevet udført, som ikke var en del af de bestilte aktiviteter nævnt under 'Udredningsarbejde'. Sundhedsstyrelsen har flere gange bedt om kommentarer og faglig opbakning fra CfA til besvarelse af folketings spørgsmål, og denne proces har fungeret tilfredsstillende.

Som nævnte under 'Udredningsarbejde' mente Sundhedsministeriet, at CfA var dets primære kilde for rådgivning inden for alkoholområdet - især i forbindelse med sundhedsfremme og udarbejdelse af alkoholpolitik. I ministeriet mente man, at i de tilfælde, hvor CfA ikke selv kunne yde rådgivning eller skaffe oplysninger, så kunne de samarbejde med andre relevante grupper.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet har også henvendt sig til CfA for rådgivning, primært via direkte telefonkontakt med CfA's direktør. Ministeriets centrale interesseområder er drikkemønstrene blandt den generelle befolkning og problematisk alkoholadfærd (faktorer, der påvirker drikkemønstre blandt unge), og ministeriet var mindre interesseret i mange af CfA's epidemiologiske aktiviteter. Det generelle indtryk var, at der er et behov for et større vidensgrundlag inden for det sociale alkoholområde, som ikke er opfyldt af eksisterende forskningsinstitutioner.

Kommentarer:

Evalueringsgruppen kunne tilslutte sig opfattelsen af, at CfA i højere grad fokuserer på de lægelige og sygdomsrelaterede aspekter af alkoholforskningen, og har færre aktiviteter og mindre kompetence inden for det sociale område. CfA udfører en del arbejde af høj kvalitet inden for det sociale alkoholområde, som interventionsstudierne er gode eksempler på. Sociale alkoholproblemer analyseres typisk via andre metoder end dem, der anvendes i de fleste epidemiologiske studier; de kræver derfor særlige metodologiske overvejelser. Sådant ekspertise er ikke til rådighed på CfA på nuværende tidspunkt - men omtales heller ikke specifikt i CfA's officielle opgavebeskrivelse. Der er åbenbart et behov for en generel drøftelse af, hvordan den danske, sociale alkoholforskning kan forstærkes.

Som allerede nævnt er der en naturlig forskel mellem grundige videnskabelige undersøgelser på den ene side og hurtigt udredningsarbejde og alkoholpolitisk rådgivning på den anden. Det kan være svært at bygge bro mellem de to, da de to aktiviteter typisk kræver forskellige strategier og arbejdsprocesser. Evalueringsgruppen har forståelse for de politiske ønsker for hurtigere besvarelser, men det må anerkendes, at ikke alle spørgsmål kan besvares med videnskabelig evidens. Eksempelvis er det måske umuligt at anbefale evidensbaserede genstandsgrenser i kontekst af sociale problemer.

CfA kunne have nytte af at gennemgå den proces, som anvendes når state-of-the-art viden eller rådgivning i forbindelse med politiske problemstillinger efterspørges. På nogle områder er alkoholforskningen endnu ikke så avanceret, at der foreligger tilfredsstillende oversigter af resultater fra humane studier. I stedet for at tage ansvar for en kompliceret og tidskrævende gennemgang af et sådant emne, kunne CfA enten forklare, at viden på området endnu ikke er tilgængelig, eller hvis hensigtsmæssigt nedsætte en tværfaglig arbejdsgruppe, som kunne gennemgå den internationale litteratur vedrørende aktuel viden og praksis. Her er det væsentligt at overveje om, eller i hvilken grad resultaterne er anvendelige i en dansk kontekst. Selv om arbejdsgruppen måske konkluderer, at robuste konklusioner ikke er mulige, så er det vigtigt at beslutningstagerne orienteres om den kendsgerning, at vidensgrundlaget endnu ikke er tilgængeligt.

3.5 Samarbejde og netværksdannelse

CfA har opbygget et bredt netværk, som omfatter både nationale og internationale samarbejdspartnere. Et 'kort' over samarbejdspartnere kan ses i Appendiks 4. Samarbejdet foregår primært i form af fælles projekter, vejledning, undervisning og rådgivningsaktiviteter.

Kommentarer:

CfA har et imponerende bredt netværk af kontakter og samarbejdspartnere. Dette netværk omfatter en bred række af forskellige grupper inden og uden for landet, og centeret har adgang til et

stort antal databaser. Denne brede samarbejdsaktivitet skyldes i stor grad forskningslederens store kompetence og stærke indsats.

CfA har et imponerende internationalt samarbejde, men der er relativ beskednen kontakt med andre nordiske institutioner. I de seneste år har der været et stort antal naturlige forsøg i forbindelse med alkoholpolitik i de nordiske lande, herunder Danmark. Evalueringsgruppen finder, at det ville være relevant at anvende de unikke muligheder, der præsenterer sig for systematisk opfølgning af ændringer i alkoholpolitik, fx ved brug af registerdata. Der må være gode muligheder for samarbejde med alkoholforskningscentre i Finland, Sverige og Norge, som har stor erfaring med den empiriske evaluering af alkoholpolitik.

CfA's tilsyneladende ikke-eksisterende kontakt med industrien synes at være en fordel. Sådanne kontakter kan være risikable i alkoholforskning, da de kan påvirke andres opfattelse af centerets troværdighed og uafhængighed. Selv om CfA's officielle opgavebeskrivelse omfatter samarbejde med industrien, er dette ikke efterlevet. Evalueringsgruppen mener, at den pågældende tekst burde fjernes fra listen over CfA's officielle opgaver.

3.6 Formidling

CfA lægger stor vægt på formidling af centerets resultater og har derfor udviklet en omfattende kommunikationspolitik, hvis formål er: i) at formidle forskningen, nationalt og internationalt, ii) at fremme målgruppernes og offentlighedens kendskab til CfA, og iii) at sikre anerkendelse af centerets aktiviteter. Der anvendes en række forskellige kommunikationsstrategier, herunder artikler, bøger, postere, foredrag, konferencer, pressemeddelelser, intern kommunikation og SIFs hjemmeside. Forskningsresultater bliver typisk formidlet som videnskabelige artikler, og ikke som populære publikationer rettet mod den generelle befolkning – denne funktion ansås at ligge hos Socialministeriets Videnscenter om Alkohol.

Formidling af resultater fra udvalgte projekter og publikationer maksimeres ved anvendelse af en formaliseret kommunikationsstrategi, som omfatter fremstilling af resultaterne i 'Ugens tal' på SIF's hjemmeside. 'Ugens tal' når ud til ca. 1350 abonnenter, som primært omfatter den danske presse. Dette øger medieinteressen og skaber tit yderligere og bredere dækning af et emne via radio, fjernsyn og aviser. Cirka hver anden måned bliver et alkoholrelateret emne fremstillet i 'Ugens tal'.

Kommentarer:

Evalueringsgruppen var imponeret over denne kommunikationsstrategi, som er klar, godt organiseret og proaktiv. Anvendelsen af 'Ugens tal' har været meget effektiv, fx i formidlingen af resultaterne fra en undersøgelse af ambulans alkoholbehandling i de danske kommuner. På trods af at rapporten ikke var en videnskabelig artikel, så blev resultaterne spredt i flere sammenhænge og fik meget opmærksomhed i en række forskellige grupper. Det danske samfund kunne eventuelt have gavn af en endnu større offentlig debat omkring alkohol, i givet fald på baggrund af øget information om alkoholpolitik og effektive interventioner (fx blandt unge).

4. Konklusioner og anbefalinger

Center for Alkoholforskning er en værdifuld ressource for dansk alkoholforskning og et nyttigt supplement til SIF's forskningsprofil. CfA har stor ekspertise især i alkoholepidemiologi, men også i sundhedstjenesteforskning og monitorering, samt imponerende kompetencer i anvendelse af databaser. Centeret har udgivet et stort antal publikationer af høj kvalitet, især inden for alkoholepidemiologi, og har kunnet tiltrække betydelig ekstern finansiering oveni basisbevillingen.

Evalueringsgruppen anbefaler derfor stærkt, at CfA's basisbevilling fortsættes. Det nuværende finansieringsniveau skulle være tilstrækkeligt til at fastholde forskningens høje kvalitet og det gode publiceringsniveau.

I forbindelse med evalueringsgruppens opgave om at bidrage med overvejelser vedrørende CfA's fremtid, er en række emner blevet identificeret og beskrevet under de relevante foregående afsnit. Hovedpunkterne bliver her opsummeret i tre punkter: forskningsområder, rådgivningsaktiviteter og CfA's struktur.

Forskningsområder

CfA's aktiviteter strækker sig bredt over alkoholområdet, og nogle aktiviteter falder lidt uden for CfA's officielle opgavebeskrivelse. Evalueringsgruppen anbefaler, at CfA udvælger en række specifikke fokusområder, som de gerne ville beskæftige sig med. Det vil være mest naturligt, at de centrale områder fokuserer på folkesundhed og epidemiologisk forskning, fx drikkemønstre, komparative studier og undersøgelser af de faktorer, der påvirker alkoholafhængighed (herunder sammenhængen mellem genetiske og miljømæssige faktorer). Monitoreringsarbejdet er også vigtigt og bør fortsættes, men der kunne være mere opmærksomhed knyttet til den metodologiske udvikling, der er sket inden for dette område. Infrastrukturen omkring data om personer i alkoholbehandling er nødvendig for monitoreringsaktiviteter og skaber data, der kan anvendes i sundhedstjenesteforskning og klinisk epidemiologisk forskning. Evalueringsgruppen mener dog ikke, at kliniske interventionsstudier, kvalitetssikring og behandlingsforskning burde være prioriterede områder for centeret. I betragtning af SIF's rolle inden for folkesundhed, er CfA's interventionsstudier i udvalgte befolkningsgrupper interessante og værdifulde. Der er dog et behov for øget kompetence og tværfagligt samarbejde på dette område. Evaluering af alkoholpolitik ved udnyttelse af eksisterende surveys og databaser er også et relevant område for CfA og burde forstærkes, muligvis i samarbejde med andre nordiske forskningsgrupper.

Rådgivningsaktiviteter

En udvikling af CfA's udrednings- og rådgivningsfunktioner ville kunne forbedre den støtte centret yder til centrale myndigheder. Dette forudsætter blandt andet et øget antal seniorforskere på CfA samt større eksternt samarbejde – især i forbindelse med viden og ekspertise inden for det sociale område. Andre arbejdsmetoder kunne også overvejes, fx oprettelse af tværfaglige arbejdsgrupper for systematisk gennemgang af mere komplekse problemstillinger. Desuden bør eventuelle misforståelser vedrørende CfA's rolle og kapacitet inden for udrednings- og rådgivningsfunktioner afklares. Der er åbenbart et behov for en generel drøftelse af, hvordan den sociale alkoholforskning kan styrkes i Danmark.

Centerets struktur

Evalueringsgruppen mener, at CfA ikke på lang sigt kan magte det store antal forskningsstuderende i betragtning af det lave antal af seniorforskere. Der er behov for flere fastansatte forskere samt for flere seniorforskere. En udvikling af CfA's kapacitet og ekspertise vil desuden understøtte en større aktivitet i forbindelse med interventionsstudier i den almene befolkning.

Problemstillinger omkring CfA's struktur og behov for at identificere kerneforskningsområder er tæt forbundet med, hvordan centeret klassificerer og præsenterer forskningsområderne. Evalueringsgruppen anbefaler, at CfA gennemgår sin beskrivelse og klassifikation af centerets forskellige aktiviteter for at skabe et mere sammenhængende billede. CfA's aktiviteter kunne således i større grad bringes i overensstemmelse med de opgaver, som fremgår af den officielle opgavebeskrivelse.

Appendiks 1: Sammensætning af den eksterne evalueringsgruppe

Peter Allebeck (*Formand*)

Professor, leder af Afdelingen for Socialmedicin og Epidemiologi
Stockholm
Sverige

Kari Poikolainen

Forskningschef
Stiftelsen för alkoholforskning
Helsingfors
Finland

Henrik Sælan

Embedslæge
Københavns Kommune
Danmark

Akademisk sekretær for evalueringsgruppen:

Claire Gudex

Konsulent, Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning & Teknologivurdering (CAST)

Syddansk Universitet

Odense

Appendiks 2: Skriftligt materiale, der var stillet til rådighed for evalueringsgruppen

Oplysninger vedrørende Center for Alkoholforskning

1. Et baggrundsnotat om CfA's etablering og udvikling, der præsenterede de centrale forskningsområder samt centerets interne struktur, samarbejdspartnere, videnskabelige produktion, udrednings- og rådgivningsopgaver, formidling og fremtidige strategi
2. Oversigt over centerets personale og deres uddannelsesmæssige baggrund
3. Opsummering af centerets budget 2002-2005
4. Stillingsopslag fra december 2000 til forskningsprofessoratet i alkoholforskning på CfA
5. Beskrivelse af CfA's kommunikationspolitik (mål, principper, målgrupper, metoder)
6. CfA Årsrapporter fra 2002-3, 2003-2004 & 2004-5

Oplysninger vedrørende SIF

1. Lov om sektorforskningsinstitutioner
2. Vedtægt for Statens Institut for Folkesundhed (dateret 18. maj 2005)
3. 'Mission statement' for SIF
4. Oversigt over SIF's organisering, personale og budget
5. Arbejdsplan 2005 for SIF

Generelle oplysninger

1. Notat vedrørende evalueringens formål og omfang
2. Beskrivelse af organisering og finansiering af dansk alkoholforskning (Sundhedsministeriet 9. maj 2000)

Publikationer og andet skriftligt materiale fra Center for Alkoholforskning

1. Otte udvalgte publikationer: 5 peer-reviewed tidsskriftsartikler og 3 eksempler på bredere formidling
2. Publikationsliste 2002-2005, der omfattede afhandlinger, videnskabelige artikler, bøger og bogkapitler, breve & notater, projektrapporter, populær formidling og foredrag
3. Impact-faktorer for tidsskrifter, hvori CfA har offentliggjort artikler
4. Oversigt over mediekontakter i perioden januar 2003 til august 2005 (med bl.a. emne og formål)
5. Alkoholspørgsmål fra SUSY 2005
6. Yderligere tidsskriftsartikler, rapporter og bøger udgivet af forskere på CfA.

Appendiks 3: To-dages besøg ved Center for Alkoholforskning, SIF

Søndag, 28. august 2005

Evalueringsgruppen mødtes i København for at drøfte evalueringsprocessens formål og struktur.

Direktør Finn Kamper-Jørgensen og centerleder Morten Grønbæk præsenterede funktioner og aktiviteter ved hhv. SIF og CfA.

Professor Jørn Olsen, Institut for Epidemiologi og Socialmedicin, Århus Universitet, deltog i diskussioner i sin rolle som afgangende formand for SIF's bestyrelse.

Mandag, 29. august 2005

Evalueringsgruppen tilbragte dagen på CfA, SIF, hvor forskere fra CfA præsenterede deres arbejde indenfor tre hovedområder:

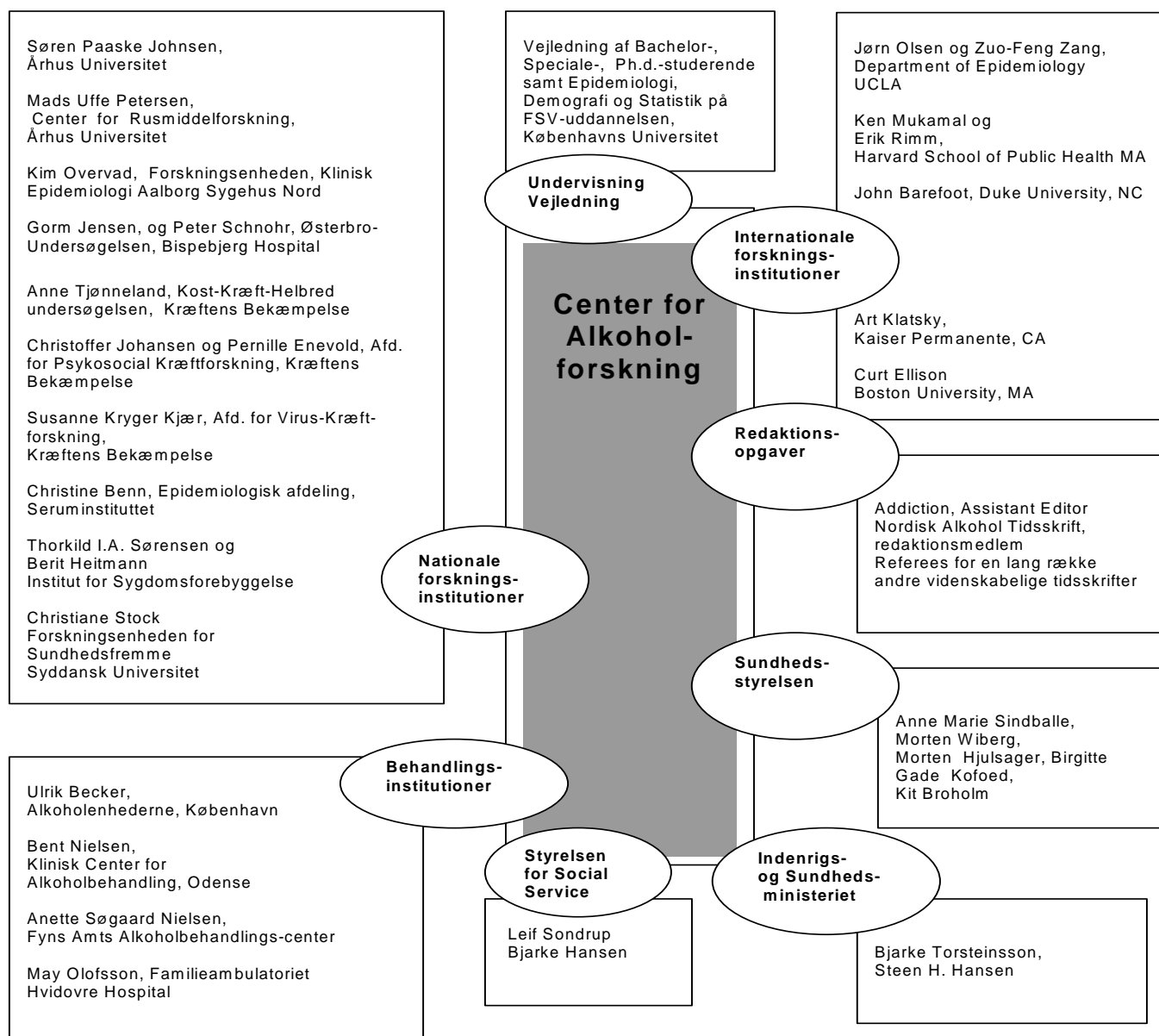
- i) Evaluering og kortlægning af alkoholbehandlingsmetoder
- ii) Alkoholkultur og forebyggelsespotentialer hos børn og unge
- iii) Alkoholepidemiologi.

Evalueringsgruppen mødte desuden Bjarke Thorsteinsson, kontorchef ved Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Supplerende oplysninger blev indhentet fra Else Smith, leder af Center for Forebyggelse i Sundhedsstyrelsen via en telefonsamtale, der var baseret på forudbestemte spørgsmål.

Appendiks 4: Samarbejdspartnere for Center for Alkoholforskning (Fra Morten Grønbæk, August 2005)

Samarbejdspartnere - Netværk

Center for Alkoholforskning
Øster Farimagsgade 5A, 2. sal
1399 København K
Tlf. 39 20 77 77
www.si-folkesundhed.dk

